

Vida Palubinskienė – humanitarinių mokslų (etnologija) daktarė, Vytauto Didžiojo universiteto Švietimo akademijos Mokytojų rengimo instituto Moderniųjų didaktikų katedros profesorė

Moksliniai interesai: etninis muzikavimas, kanklių, kankliavimo ir kanklių muzikos, kaip kultūrinės visumos, palikimas, šios visumos sociokultūrinė sklaida ir dinamika XIX a. antrojoje pusėje – XXI a. Lietuvos etninėje kultūroje

El. paštas: vida.palubinskiene@vdu.lt

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7711-8961>

Vida Palubinskienė – doctor in humanities (ethnology), professor in the Department of Modern Didactics of the Academy of Education's Teacher Training Institute at Vytautas Magnus University
Research interests: ethnic music making, the legacy of *kanklės* playing, its music as a cultural object, the socio-cultural spread and dynamics of *kanklės* in the ethnic culture of Lithuania in the second half of the 19th and the 21st century

E-mail: vida.palubinskiene@vdu.lt

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7711-8961>

Vida Palubinskienė

Vytauto Didžiojo universiteto Švietimo akademija

BENDRATAUČIŲ EUROPINIŲ MUZIKOS INSTRUMENTŲ POVEIKIS TRADICINIAM VAKARŲ AUKŠTAIČIŲ IR ŽEMAIČIŲ KANKLIŲ REPERTUARUI

Anotacija

Straipsnyje, remiantis archyvine medžiaga, etnoinstrumentologinių ekspedicijų duomenimis, keliama prielaida, kad keičiantis etninio muzikavimo tradicijoms, būdingiausias senosios muzikos savitumas – daugiabalsiškumas ir įsivyravę bendrataučiai europiniai muzikos instrumentai – smuikai bei dumpliniai instrumentai – darė didelį poveikį vakarų aukštaičių ir žemaičių kanklių muzikai. Repertuaro pobūdį ir kaitą lėmė XIX a. antrojoje pusėje – XX a. pirmojoje pusėje bendrataučiais instrumentais grojama šokių muzika, šokių mados ir Lietuvos geografinė padėtis. Repertuarą daugiausia sudarė bendrataučiai europiniai šokiai. XX a. įsivyravusios armonikos ir kiti dumpliniai instrumentai galutinai pakeitė kanklių etninės muzikos ypatumus, o etninė muzika paveikė liaudiškojo muzikavimo dumpliniais instrumentais bei smuikais tradicijas. Didžiausią Vidurio Europos įtaką patyrė Vakarų Aukštaitija ir Žemaitija.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: kanklės, smuikas, armonika, dumpliniai instrumentai, repertuaras, etninė muzika, tradicija.

Abstract

Based on archival material, data on ethnic instrumentology expeditions suggests that, while exchanging the traditions of ethnic musicianship and the typical originality of old music (polyphony and prevailing multinational European musical instruments), fiddles and bellows instruments had a significant impact on the *kanklės* music of the west Aukštaitiai and Žemaičiai. The change and

nature of the repertoire were determined by the dance music performed on multinational instruments of the second half of the 19th and the first half of the 20th century, dance fashions, and the geographical position of Lithuania. The repertoire consisted mainly of European multinational dances. The harmonium and other bellows instruments prevailing in the 20th century have once and for ever changed the peculiarities of *kanklės* ethnic music, while ethnic music has influenced the traditions of folk music of bellows instruments and fiddles. The strongest influence from Central Europe was experienced by west Aukštaitija and Žemaitija.

KEY WORDS: *kanklės*, fiddle, harmonium, bellows instruments, repertoire, ethnic music, tradition.

DOI: <http://dx.doi.org/10.15181/rh.v33i0.2745>

Įvadas

Etninė instrumentinė muzika Lietuvoje pradėta rinkti ir tyrinėti tik XX a. pradžioje (Sabaliauskas 1904, 25–39), o užuominų apie vokalinę muziką randama jau XVI a. (Strykowski 1582) šaltiniuose. Instrumentinės muzikos ir surinkta nepalyginti mažiau, nes ją tiksliai užfiksuoti galėjo tik muzikos raštą gerai išmanantys tyrinėtojai (Palubinskienė 1998, 35). XX a. pirmojoje pusėje mokslininkai daugiausia dėmesio kreipė į archajiškiausią ar tokia laikytą muziką. Etninė instrumentinė muzika, kurios didžiausią dalį sudaro Lietuvoje XIV a. pabaigoje įvedus krikščionybę pradėjusios plisti bendratautės šokių melodijos (Kirdienė 2005, 110–123), tikriausiai atrodė ne tokia savita ir svarbi etnomuzikologiniams tyrimams (Palubinskienė 1998, 35). XIV pab. – XV a. pr. į mūsų šalį pradėjo atvykti ir po ją keliauti daugiau įvairių Europos tautų muzikantų, o lietuvių muzikantai vykdavo į kitas Europos šalis (Kirdienė 2005, 110–123). Taip bendratautės šokių melodijos pradėjo skliti ir po Lietuvą. Instrumentinės lietuvių ir kitų Europos tautų liaudies šokių muzikos sąsajas (Kirdienė 2005, 110–123), Lietuvos pajūrio regionų tradicinę smuiko muziką (Kirdienė 2008, 14–34), liaudies smuikavimą Žemaitijoje (Kirdienė 2000, 16–19), Telšių rajono liaudies smuikininkų repertuaro ypatybes (Kirdienė 2007, 162–178) savo darbuose išsamiai nagrinėja etnomuzikologė Gaila Kirdienė. Instrumentinės etninės muzikos pavyzdžių yra pateikta ir aptarta Marijos Baltrėnienės ir Romualdo Apanavičiaus žinyne „Lietuvių liaudies muzikos instrumentai“ (Baltrėnienė, Apanavičius 1991). Atneštinių muzikos instrumentų lietuvių liaudies papročiuose klausimus savo straipsnyje „Atneštiniai muzikos instrumentai lietuvių liaudies papročiuose“ (Šileikienė 1991, 234–261) nagrinėjo Irena Šileikienė. Pirmosios etninės instrumentologinės ekspedicijos duomenų apžvalgą pateikė Antanas Auškalnis straipsnyje „Šiaurės vakarų žemaičių instrumentinis liaudies muzikavimas“ (Auškalnis 1990, 3–9). Vėlyvesnės bendros europinės kilmės Šiaurės Lietuvos armonikininkų repertuarą ir griežimo ypatumus nagrinėjo Albertas Baika knygoje „Kaimo armonikos“ (Baika 1994).

Rūta Žarskienė tyrinėjo pučiamųjų instrumentų ansamblių ir orkestrų plitimą kaip kultūros reiškinį Lietuvoje, o ypač žemaičių tradiciniame muzikavime (Žarskienė 2024). Pavienių žinių apie Lietuvos kankles ir kanklininkus randame bendraautorių monografijoje „Senosios kanklės ir kankliavimas“ (Apanavičius ir kt. 1994), taip pat šio straipsnio autorės darbe „Tradicinis kankliavimas“ (Tarnauskaitė-Palubinskienė 2001), kuriame nagrinėjami kankliavimo būdai, pateikiamos žinios apie senuosius kanklininkus ir jų repertuarą. Monografijoje „Kanklės lietuvių etninėje kultūroje“ (Tarnauskaitė-Palubinskienė 2009), siekdama atskleisti daugialypę sociokultūrinę reiškinio sklaidą, dinamiką ir jo vaidmenį XIX a. antrojoje pusėje – XXI a. pradžioje Lietuvos etninėje kultūroje, autorė tyrė Lietuvos kankles ir kankliavimą kaip kultūros visumos dalį. Minėtini ir kiti autorės straipsniai (Tarnauskaitė-Palubinskienė 2012b; 2014), nagrinėjantys Lietuvos etninę instrumentinę muziką ir bendrataučių europinių muzikos instrumentų įtaką tradiciniam kanklių repertuarui (Palubinskienė 2001; 2007; 2011; 2016). Taip pat minėtinas jos metodinis leidinys (Tarnauskaitė-Palubinskienė, 2012a), padedantis įsisavinti vakarų aukštaičių ir žemaičių kankliavimo repertuarą.

Apžvelgtuose darbuose vienu ar kitu aspektu aptariamas etninis instrumentinis muzikavimas Lietuvoje, paskiri muzikos instrumentai, jų muzika, tačiau išsamus tradicinis vakarų aukštaičių ir žemaičių kanklių repertuaro tyrimas nebuvo atliekamas.

Tyrimo objektas: bendrataučių europinių muzikos instrumentų poveikis tradiciniam vakarų aukštaičių ir žemaičių kanklių repertuarui.

Tyrimo tikslas: tyrinėti bendrataučių europinių instrumentų – smuikų ir dumplinių instrumentų – etninės muzikos poveikį tradiciniam vakarų aukštaičių ir žemaičių repertuarui XIX a. antrojoje pusėje – XX a. pirmojoje pusėje.

Tyrimo uždaviniai: apžvelgti rašytiniuose šaltiniuose, archyvinėje ir ekspedicijų medžiagoje bei tyrinėjimuose paskelbtus duomenis apie tradicinį vakarų aukštaičių ir žemaičių kankliavimo repertuarą; išanalizuoti bei palyginti bendrataučių europinių muzikos instrumentų – smuikų ir dumplinių instrumentų – poveikį vakarų aukštaičių ir žemaičių kanklių muzikai.

Tyrimo metodai: lyginamasis, analizės, apibendrinimo, aprašomasis.

Tyrimo metodologija

Atliekant tyrimą ir taikant pagrindinį pirminį informacijos gavimo būdą – lauko tyrimų metodą – tiesioginius stebėjimus, pirmųjų (1987–1988 m.) etnoinstrumentologinių ekspedicijų metu (jos tęsiamos iki šiol) bendrauta su pateikėjais,

stebėta sociokultūrinė aplinka, muzikantų asmenybės ir t. t. Tai paskatino domėtis kanklių muzikos reikšme, įtaka ir prasme žmogaus gyvenime.

Šiuolaikinės kultūros reiškiniai yra ypač sudėtingi: „susieti su sparčia kultūros vertybių kaita, asmens bei visuomenės problemomis“ (Ramanauskaitė 2002, 10). Mokslinėje literatūroje aptinkama tradicijos kaitos sąvoka. Kai kurie tyrinėjimai parodė, kad „tradicija suvokiama ne kaip iš kartos į kartą linijiniu būdu perduodami papročiai, bet kaip subjekto vertybinė orientacija į praeities kultūrą, kurios simbolinės formos yra pasirenkamos ir užpildomos naujomis reikšmėmis“ (Ramanauskaitė 2002, 12).

Atliekant tyrimus taikyta šiuolaikinė etnoinstrumentologijos tyrimo metodika. Liaudies muzikos instrumentai ir jų muzika Europoje intensyviau pradėta tirti tik apie XX a. vidurį. Vadovaujantis Ernsto Emsheimerio (Emsheimer 1964) ir Ericho Stockmano (Stockmann 1984) metodika, muzikos instrumentai ir jais atliekama muzika tyrinėjami atsižvelgiant į jų naudojimo kontekstą. Šia metodika siekiama atskleisti ne tik grojimo būdus, muzikinės išraiškos galimybes, repertuarą, terminologiją, bet ir paskirtį, istoriją bei paplitimą. Todėl svarbu bendrataučių europinių muzikos instrumentų poveikį tradiciniam vakarų aukštaičių ir žemaičių kanklių repertuarui tirti kaip reiškinį, susijusį tarpusavyje, kurio pobūdį ir kaitą lėmė XIX a. antrojoje pusėje – XX a. pirmojoje pusėje bendratautiniais instrumentais grojama muzika.

Vakarų aukštaičių ir žemaičių kankliuojamo repertuaro bruožai

Remiantis archyvine ir tyrinėjimų medžiaga, rašytiniais šaltiniais, Lietuvos nacionalinio kultūros centro, Lietuvos muzikos ir teatro akademijos bei Etnomuzikos instituto rengtų ekspedicijų duomenimis, keliama prielaida, kad keičiantis etninio muzikavimo tradicijoms, būdingiausias senosios muzikos savitumas – daugiabalsiškumas bei įsivyravę bendrataučiai europiniai muzikos instrumentai – smuikai ir armonikos (bandonijos, koncertinos, akordeonai) darė didelį poveikį vakarų aukštaičių ir žemaičių kanklių muzikai. Repertuaro pobūdį ir kaitą lėmė XIX a. antrojoje pusėje – XX a. pirmojoje pusėje bendrataučiais instrumentais grojama šokių muzika, šokių mados ir Lietuvos geografinė padėtis. Didžiausią Vidurio Europos įtaką patyrė Vakarų Aukštaitija ir Žemaitija.

Dar iki XX a. 4-ojo dešimtmečio naudotų etninių ir dumplinių instrumentų grojamą repertuarą daugiausia sudarė bendrataučiai europiniai šokiai. XX a. įsivyravusi armonika (bandonija, konstantina, akordeonas) galutinai pakeitė senųjų kanklių etninės muzikos ypatumus, o etninė muzika paveikė liaudiškojo muzikavimo armonikomis ir smuikais tradicijas (Palubinskienė 2007, 143). Taip bend-

rataučiai instrumentai (smuikas, armonika, bandonija, koncertina, akordeonas) perėmė etninių instrumentų (kanklių) skambintą muziką, o pastarieji atneštinę ir, ją modifikavę, pritaikė etninių kanklių repertuarui (Palubinskienė 2016, 14).

Straipsnyje bandysime palyginti vakarų aukštaičių ir žemaičių kankliuojamų dainų ir šokių muziką su dumplinių instrumentų dainų ir šokių muzika pagal žanrus ir muzikinės raiškos priemonių ypatybes. Atlikti šitokią lyginimą yra pagrindas, nes kanklėmis skambinamos melodijos pagal faktūrą, ritmą, harmoniją, formą, klasifikaciją turi gana daug panašumų su dumpliniais instrumentais (kartais smuikais) atliekama muzika (Tarnauskaitė-Palubinskienė 2009, 228; Palubinskienė 2016, 14).

Kaip minėta, lietuvių liaudies instrumentinei muzikai didelę reikšmę turėjo bendras europietiškas instrumentarijus ir bendri europietiški šokių žanrai. Manoma, kad Lietuvoje pirmiau atsirado smuikas. Istoriniuose šaltiniuose jis pradėtas minėti XIV a. pradžioje (Kirdienė 2001, 148), tačiau tik XIX a. tampa pagrindiniu muzikavimo instrumentu kaime (Palubinskienė 2007, 144).

Armonika į Lietuvą galėjo patekti XIX a. 4-ąjį dešimtmetį per Klaipėdos, Rygos ir Liepojos uostus iš Vokietijos. Greitai po Lietuvos kaimus paplito vokiečių ir austrų dviejų eilių diatoninės armonikos. Jomis buvo gana nesudėtinga išmokti griežti paprastas melodijas, šokius. Iki XIX a. muzikos instrumentai liaudies šokiuose ir žaidimuose buvo naudojami retai. Anot Jadvygos Čiurlionytės, „juo tolyn einame į praeitį, juo mažesnę vaidmenį apeiginiuose šokiuose vaidina muzikos instrumentai“ (Čiurlionytė 1969, 151). Kadangi smuikai ir armonikos turėjo daug daugiau muzikinės išraiškos galimybių už senuosius lietuvių liaudies muzikos instrumentus, tad pamažu pradėjo juos išstumti, užimdami tradicinių muzikos instrumentų vietą (Palubinskienė 2016, 14).

Didelę įtaką instrumentinei šokių muzikai turėjo XIX a. Lietuvoje paplitę bendraeuropietiškos kilmės šokiai: polka ir valsas. Polka, šiek tiek pakitusi, perėmusi lietuviškų dainų ir šokių ritmiką, melodiką, tempą ir pan., ilgainiui tapo lietuvių liaudies šokiu, o valsui muzikantai pritaikė vėlesnio periodo buitines dainas ir romansus. Kaip ir polkas, valsus liaudies muzikantai laiko savais lietuviškais. Svarbią vietą instrumentinėje liaudies muzikoje užima maršas. Manoma, kad maršai į lietuvių liaudies buitį atėjo iš karo muzikos (Baika 1994, 88), kai grįžę iš karo tarnybos kareiviai pradėjo griežti ten girdėtą muziką.

Lygindami tų pačių melodinių tipų variantus, pamatysime, kad pirmos polkų dalys yra stabilios, o antrosios ir trečiosios dažnai sudaro skirtingas melodines versijas. Pavyzdys gali būti polka, paplitusi ne Lietuvoje, bet Danijoje, Škotijoje ir JAV. Lietuvoje užrašyti pavyzdžiai yra atliekami kanklėmis, smuikais ir armonikomomis (Garsonas 1999, 99).

Kanklių, kaip ir dumplinių instrumentų bei smuikų, didžiąją muzikos dalį sudaro buitinė muzika. Pagal funkcinę paskirtį ją galima suskirstyti į tris grupes: 1) šokiai, 2) dainos (giesmės), 3) maršai. Rateliai neskiriami į atskirą pogrupį, nes jie kanklėmis, dumpliniais instrumentais ir smuikais buvo grojami retai. Šokėjai dainuodavo patys, tad instrumentinio pritarimo nereikėjo.

Pagal stiliaus požymius kūrinius kanklėms, armonikoms ir smuikais galima skirstyti taip: a) bendrieji lietuviški, b) lokaliniai, c) bendros europietiškos kilmės, d) lenkiškos kilmės, e) rytų slavų kilmės, f) autorinės kilmės. Kanklės daugiausia naudojamos dainoms, religinėms giesmėms pritarti, tuo tarpu dumpliniai instrumentai ir smuikas, kaip pritariamasis instrumentas, naudojamas retai. Dumpliniais instrumentais pritariama tik toms dainoms, kurių melodijoms galima pritaikyti akordus¹.

Daugumos kūrinių kanklėms, armonikoms (ir kt. dumpliniams instrumentams) ir smuikams būdingi tie patys žanriniai pavadinimai: polka, valsas, maršas ir t. t. Pagal tai, ar šokiai turi pavadinimus, ar ne, galima spręsti, kaip muzikantai vertina konkretų kūrinių. Dažniausiai pavadinimus turi tautiniai šokiai: suktinis, klumpakojis. Polkų ir valsų pavadinimai atsirado dėl įvairių priežasčių. Pavyzdžiui, muzikantas sukūrė naują šokį, o kiti pradėjo vadinti jo vardu („Mikita“) arba pavadino pagal muzikanto profesiją („Šiaučius“).

Didelės kūrinių dalies pavadinimai yra keli pirmieji dainų tekstų žodžiai, pavyzdžiui, dainos: „Trys sesulės“, „Kas subatos vakarėlį“ ar „Verkia tėvas motinėla“. Kartais pagal dainos melodiją gali būti šokama kaip polka, ir muzikantai, kad pakeltų šokėjų nuotaiką, vieną posmą padainuoja vieni arba kartu su šokėjais, pavyzdžiui: „Piršleli tavi plaks, tavo kraują šunes laks, kam supiršai dukterėlę, kokį vyrą anai davei.“ Šitaip instrumentinę šokių muziką labai natūraliai papildė vokalinė muzika.

Ypatingą šokių pavadinimų grupę sudaro pavadinimai etiketės. Jie arba visiškai neturi ryšio su muzikos ir šokių turiniu, arba tik šiek tiek programiški, pavyzdžiui, polkos: „Švies mėlynė“, „Ružavais kraštais“, „Tamta tedri“, „Kalakutų barškaly polka“. Pasitaiko, kad šokio pavadinimas pasako tik tam tikrą šokio elementą, pavyzdžiui, „Suktinis“, „Kryžiokas“, t. y. fiksuoja charakteringus šokėjų judesius. Kartais muzikantai pasilinksminimuose gana aštriai pašmaikštaudavo, taip atsirado polkos „Gilių² mergos durnos buvo“ pavadinimas. Instrumentininkai mėgdavo šokius pavadinti ir humoristiškai pagal kokį nors alkoholinį gėrimą, pavyzdžiui: „Šalabanas“³.

¹ Dr. Alberto Baikos komentaras, užrašyta 2004 m.

² Gilių kaimas.

³ Nestiprus alkoholinis gėrimas.

Muzikantų repertuare pasitaiko ir slaviškos kilmės pavadinimų, pavyzdžiui: šokis „Padušečka“ (skambinama kanklėmis), „Rusiškas valsas“ (griežiamas armonika).

Bendrataučių europinių instrumentų – smuikų ir armonikų – etninės muzikos poveikis vakarų aukštaičių ir žemaičių kankliuojamoms melodijoms

Muzikos instrumentais griežiamos melodijos glaudžiai siejasi su lietuvių liaudies dainomis. Abiem atvejais vyrauja nedidelės apimties – sekundos, tercijos, kvartos, kvintos – intervalai. Kanklių ir liaudies dainų melodijų diapazonas retai būna didesnis už oktavą, dažniausiai siekia sekstos ribas. Todėl kankliuojamos dainos bemaž nepakinta. Platus armonikų garso diapazonas skatino muzikantus keisti melodijas. Pamažu daugelis jų įgijo aiškų instrumentinį pobūdį: prasiplėtė jų diapazonas ir melodiniai intervalai (Baika 1994, 100).

Kanklėmis pritariamas dainas galima būtų lyginti ir su lietuvių liaudies dainomis bei religinėmis giesmėmis. Jų pritarimas kanklėmis yra gana paprastas: kankliuojama taip pat kaip ir dainuojama arba giedama. Dažniausiai skambinami du balsai paralelinėmis tercijomis. Kartais kanklininkai melodiją puošia pavienėmis šešioliktinėmis arba akordais.

1 lentelė

Vakarų aukštaičių ir žemaičių kanklėmis pritariamų dainų ir lietuvių liaudies dainų bei religinių giesmių palyginimas

Kanklėmis skambinamos dainos ir giesmės	Balsu atliekamos dainos ir giesmės	Pastabos
Daina <i>Verkia tėvas motinėla</i> . Kanklėmis paskambino P. Dargis, I EE EIA, šfr. N. Visockaitė	Daina <i>Verkia tėvas motinėla</i> . Padainavo P. Dargis, I EE EIA, šfr. N. Visockaitė	Dainos ir religinės giesmės dažniausiai dainuojamos ir kankliuojamos paralelinėmis tercijomis bei jų sekvencijomis. Dainas galima atlikti ir be pritarimo kanklėmis. Tačiau paralelinių tercijų variantas supaprastintas, o žemaičiams būdingas kitoks antrojo balso pritarimas.
Daina <i>Ant ežerėlio</i> . Kanklėmis paskambino P. Dargis, I EE EIA, šfr. N. Visockaitė	Daina <i>Ant ežerėlio</i> . Padainavo P. Dargis, I EE EIA, šfr. N. Visockaitė	
Religinės giesmės Žemaičių Kalvarijos Kalnai. Kanklėmis paskambino P. Dargis, Kr.Šv.ARIA, šfr. A. Motuzas	Religinės giesmės Žemaičių Kalvarijos Kalnai, ŽKK I–II, pagiedojo etnomuzikos ansamblis „Ūla“ (vad. J. Bukontaitė ir V. Palubinskienė)	

Kanklėmis skambinamos dainos ir giesmės	Balsu atliekamos dainos ir giesmės	Pastabos
Religinės giesmės <i>Graudūs verksmai</i> . Pakankliavo P. Dargis, Kr.Šv. ARIA, šfr. A. Motuzas	Religinės giesmės <i>Graudūs verksmai</i> , Gr.V., pagiedojo etnomuzikos ansamblis „Ūla“ (vad. J. Bukontaitė ir V. Palubinskienė)	Skambindami dainas ir religines giesmes, kanklininkai išlaikė svarbiausius vakarų aukštaičių ir žemaičių dainų melodijų bruožus: vyraujantį mažorą, homofoninį daugiabalsiškumą, paprastą ritminę sandarą ir nesudėtingą metrą.
Religinės giesmės Švč. M. Marijos valandos. Kanklėmis paskambino P. Dargis, Kr.Šv. ARIA, šfr. A. Motuzas	Religinės giesmės Švč. M. Marijos valandos, Švč. MMV, pagiedojo etnomuzikos ansamblis „Ūla“ (vad. J. Bukontaitė ir V. Palubinskienė)	
Religinės giesmės, skirtos Švč. M. <i>Marijai</i> . Kanklėmis paskambino P. Dargis, Kr.Šv. ARIA, šfr. A. Motuzas	Religinės giesmės, skirtos Švč. M. <i>Marijai</i> , GŠvč. MM, pagiedojo etnomuzikos ansamblis „Ūla“ (vad. J. Bukontaitė ir V. Palubinskienė)	
Daina Šermukšnelis. Kanklėmis paskambino S. Abromavičius, TD 3, p. 314; šfr. J. Čiurlionytė	Daina Šermukšnelis. Pdainavo S. Abromavičius, S. Abromavičiūtė, K. Abromavičienė. TD 314; šfr. J. Čiurlionytė	Kanklėmis skambinama melodija puošiama pavienėmis šešioliktinėmis natomis arba akordais.

Šitoks dainų ir religinių giesmių pritarimas priklauso nuo muzikanto techninių galimybių ir noro bei sugebėjimo improvizuoti.

Skambindami dainas ir religines giesmes, kanklininkai išlaikė svarbiausius vakarų aukštaičių ir žemaičių dainų melodijų bruožus: vyraujančią mažorą, homofoninį daugiabalsiškumą, paprastą ritminę sandarą ir nesudėtingą metrą. Kankliuojamos dainos ir religinės giesmės išliko bemaž tokios pačios kaip ir dainuojamos ar giedamos, tad savarankiškais instrumentiniais kanklių repertuaro kūriniais, galima sakyti, netapo (Tarnauskaitė-Palubinskienė 2009, 245).

Įdomu palyginti, kaip pasikeičia daina „Kas subatos vakarėlį“, atliekama kanklėmis ir armonika:

1 pvz. Daina „Kas subatos vakarėlį“
Kanklėmis paskambino S. Abromavičius, LTR pl. 731
(23), rink. 2944 (57); šfr. V. Palubinskienė

Iš šio pavyzdžio matyti, kad kai kurios melodinės natos pagražintos šešioliktinėmis. Akompanuojama tercijomis, tonikos bei subdominantės trigarsiais ir jų apvertimais. Daina, skambinama kanklėmis ir armonika, pradedama vienodai – tonikos trigarsio kvinta:

2 pvz. Daina „Kas subatos vakarėlį“
Armonika pagriežė J. Žiulys, KLF 87-45; šfr. A. Baika

Armonika griežiama daina labai skiriasi nuo kanklėmis skambinamos dainos. Melodija taip apipinta įvairiais pagražinimais, foršlagais, ritminiais nukrypimais, kad pasikeičia neatpažįstamai.

2 lentelė

Dumplinių instrumentų bei smuikų etninės muzikos ir vakarų aukštaičių ir žemaičių kankliuojamų melodijų palyginimas

Kanklėmis skambinamos melodijos	Dumpliais instrumentais ir smuikais griežiamos melodijos	Pastabos
Daina <i>Kas subatos vakarėlį</i> . Kanklėmis paskambino S. Abromavičius, LTR pl. 731 (23), rink. 2944 (57), šfr. V. Palubinskienė	Daina <i>Kas subatos vakarėlį</i> . Armonika pagriežė J. Žiulys, KLF 87 (45), šfr. A. Baika	Melodinės natos pagražintos šešioliktinėmis. Akompanuojama tercijomis, tonikos ir subdominantės trigarsiais bei jų apvertimais. Daina, skambinama kanklėmis ir armonika, pradedama vienodai – tonikos trigarsio kvinta.
Šokis <i>Angelčikas</i> . Kanklėmis paskambino S. Abromavičius, LTR pl. 733, rink. 2587 (9), 1226 (46); šfr. J. Čiurlionytė	Šokis <i>Polka</i> . Armonika pagriežė M. Karpuškienė, KLF 98 (39); šfr. A. Baika	Šiai melodijai būdingi plačios apimties intervalų šuoliai aukštyn ir žemyn.
Šokis <i>Abromaičių polka</i> . Kanklėmis paskambino S. Abromavičius, LTRF pl. 733 (5); šfr. R. Žarskienė	Šokis <i>Abromaičių polka</i> . Smuiku pagriežė S. Abromavičiūtė, LTRF pl. 733 (5); šfr. R. Žarskienė	Plačiais intervalų šuoliais pagrįstos melodijos įprastai vartojamos liaudiškojo smuikavimo kompozicijose.

Kanklėmis skambinamos melodijos	Dumpliniais instrumentais ir smuikais griežiamos melodijos	Pastabos
Šokis <i>Žvirblelis</i> . Kanklėmis paskambino S. Abromavičius, LTR pl. 733, rink. 2587 (16), 1226 (51), šfr. J. Čiurlionytė	Šokis <i>Valsas</i> . Armonika pagriežė M. Karpuškienė, KLF 97 (28), šfr. A. Baika	Kanklių ir armonikų melodijose panašų instrumentinių pobūdį pabrėžia tonikos trigersiu išdėstyti garsai.
Šokis <i>Valsas</i> . Kanklėmis paskambino K. Masaitis, TD p. 313, šfr. J. Čiurlionytė	Šokis <i>Gimnazistų valsas</i> . Armonika pagriežė A. Kriuka, KLF 360 (23), šfr. A. Baika	Panašios slinktys žemyn naudojamos abiejuose valsuose.
Šokis <i>Skepetinė</i> . Kanklėmis paskambino S. Abromavičius, LTR pl. 733, rink. 2587 (8), 1226 (45), šfr. V. Palubinskienė	Fokstrotas <i>Ėjau per kiemelį</i> . Armonika pagriežė A. Jonušas, KLF 97-4, šfr. A. Baika	Kanklių ir armonikų muzikoje paplitę dviejų, trijų ir keturių dalių metrai. Labiausiai paplitęs dviejų dalių metras, bet pasitaiko ir metro kaita.
Šokis <i>Valsas</i> . Kanklėmis paskambino K. Masaitis, TD p. 313, šfr. J. Čiurlionytė	Šokis <i>Senovinis valsas</i> . Armonika pagriežė V. Šerepka, KLF 89 (24), šfr. V. Jakeliūnaitė	Lietuvių liaudies šokių melodijose, išskyrus retus atvejus, nėra prieštakčio.
Šokis <i>Valčikas</i> . Kanklėmis paskambino S. Abromavičius, LTR pl. 733, rink. 2587 (10), 1226 (50), šfr. J. Čiurlionytė	Valsas <i>Švelnus vėjelis</i> . Bandonija pagriežė P. Eičius, KLF 89 (38), šfr. G. Žitkutė	Jeigu prieštaktis yra, paaiškėja, kad jis pridėtas dirbtinai.
Šokis <i>Avietėlė</i> . Kanklėmis paskambino S. Abromavičius, LTR pl. 733, rink. 2587 (14), 1226 (49), šfr. V. Palubinskienė	Šokis <i>Polka</i> . Armonika pagriežė P. Lekavičius, KLF 379 (20), šfr. J. Mažonaitė	Kanklių ir armonikos melodijai papuošti muzikantai naudoja vienos natos pagražinimus – foršlagus.
Šokis <i>Padušėčka</i> . Kanklėmis paskambino S. Abromavičius, LTR pl. 733, rink. 2587 (11), 1226 (48), šfr. V. Palubinskienė	Šokis <i>Padispanas</i> . Bandonija pagriežė A. Jankauskas, KLF 96 (8), šfr. A. Baika	Kūrinėliuose kanklėmis ir armonikomis vyrauja mažoras, bet pasitaiko ir antrojo laipsnio mažoro akordų. Šiose kompozicijose vartojami sekundiniai sąskambiai.

Kanklėmis skambinamos melodijos	Dumpliais instrumentais ir smuikais griežiamos melodijos	Pastabos
Šokis <i>Mikita</i> . Kanklėmis paskambino S. Abromavičius, LTR pl. 734 (5), rink. 1226 (44), šfr. V. Palubinskienė	<i>Maršas</i> . Koncertina pagriežė P. Gailiūnas, KLF 94 (30), šfr. A. Baika	Lietuvių liaudies dainų melodikai būdingas kvartos intervalas. Šitai turėjo įtakos ir instrumentinei muzikai.
Polka <i>Gilių mergos durnos buvo</i> . Kanklėmis paskambino S. Abromavičius, LTR pl. 733, rink. 2587 (15), 1226 (50), šfr. V. Palubinskienė	Šokis <i>Vestuvinė polka</i> . Armonika pagriežė E. Eičius, KLF 89 (30), šfr. L. Kofman	Dviejų dalių metro kūrinėliuose armonikoms galima rasti užlaikymus takto pradžioje, o kanklių muzikoje vietoje užlaikymo – fermata.
Šokis <i>Padušėčka</i> . Kanklėmis paskambino S. Abromavičius, LTR pl. 733, rink. 2587 (11), 1226 (48), šfr. V. Palubinskienė	Šokis <i>Senukų polka</i> . Armonika pagriežė B. Zalagėnas, KLF 98 (11), šfr. A. Baika	Kanklininkai ir armonikinininkai, prieš pradėdami groti, paimprovizuoja trumpą įžangą (kanklės). Jos būna įvairios: nuo vieno dviejų akordų ir iki kelių akordų ar taktų (armonika).

Vakarų Aukštaitijoje ir Žemaitijoje labai retai galima rasti kūrinėlių kanklėmis ir armonikai ar kitiems dumpliniams instrumentams su pažemintu VII laipsniu, kuris melodijai suteikia miksolydinės dermės atspalvį, ir nors lietuvių liaudies dainose ši dermė labai dažna, tačiau muzikantai ją naudoja gana retai (Tarnauskaitė-Palubinskienė 2009, 233).

Iš visų kanklėmis ir dumpliais instrumentais grojamų sąskambių dažniausiai pasitaiko tercijos intervalas. Didžioji tercija instrumentinėje liaudies muzikoje užima svarbią vietą vėlyvojo laikotarpio melodijose, daugiabalsių mažorinių dainų vertikalioje akordinėje sandaroje kaip pastovus dermės garsas (Čiurlionytė 1969, 202). Toks platus tercijų paplitimas turi gilią šaknis, siekiančias lietuvių liaudies homofoninį daugiabalsiškumą. Lietuvių liaudies dvibalsių ir tribalsių dainų antrasis balsas su pirmuoju sudaro paralelines tercijas.

Kanklių muzikoje paralelinės tercijos ir jų sekvencijos naudojamos labai dažnai, galima sakyti, nuolat, o dumplinių instrumentų muzikoje – tik tais atvejais, kai patogų pagriežti.

Lietuvių liaudies dainų melodikai būdingas kvartos intervalas. Manoma, kad tai turėjo įtakos ir instrumentinei muzikai (Tarnauskaitė-Palubinskienė 2009, 241; Palubinskienė 2016, 18).

Be liaudies dainų, kanklių ir dumplinių instrumentų melodijoms didelę įtaką turėjo liaudiškojo smuikavimo tradicija. Žemaitijoje buvo labai populiarus smuikas ir instrumentiniai ansambliai: smuikas ir kanklės, smuikas ir armonika. Todėl nenuostabu, kad kanklininkai ir armonikininkai, griežiantys smuiku, o tokių netrūko, perėmė iš šio instrumento plačių intervalų, melizmų bei foršlagų ornamentiką (Palubinskienė 2007, 147).

Smuiko tyrinėtoja G. Kirdienė teigia, kad bendri lietuvių ir kitų Europos tautų instrumentinės šokių muzikos bruožai gali būti aiškinami kaip šių tautų: „įvairialypių muzikinės kultūros ryšių išdava: išanalizuoti „Klumpakovo“ variantai parodė, kad tokių bendrumų turi šio šokio forma, metrika ir ritmika, melodinio modeliavimo principai, daugiau ar mažiau nusistovėję melodiniai pavidalai, derminė struktūra, daugiabalsumo rūšys bei griežimo stilistika – intonavimas, artikuliacija (Kirdienė 1997).

„Klumpakovo“ kanklių variantai – identiški griežiamiesiems armonikomis, kitais dumpliniais instrumentais ir smuikais.

Pateikiama armonika pagriežtos „Polkos“ ištrauka:

3 pvz. Šokio „Polka“ ištrauka
Armonika pagriežė M. Karpuškienė, KLF 98-39; šfr. A. Baika

Šiai melodijai būdingi šuoliai aukštyn nuo E-dur V laipsnio. Iš pradžių oktavos, decimos ir vėl oktavos šuoliai aukštyn, paskui melodinė linija tonikos trigarsio šešioliktinėmis kvinta žemyn. Toliau ketvirtajame takte nuo tonikos V laipsnio vėl kyla kvintos intervalu aukštyn, o pirmojo sakinio pabaigoje – sekstos intervalu.

Tokiais plačiais intervalų šuoliais pagrįstos abi melodijos įprastai vartojamos liaudiškojo smuikavimo kompozicijose. Manoma, kad dumplininkai ir kanklininkai tokį grojimo stilių pasiskolino iš smuikininkų (Tarnauskaitė-Palubinskienė 2001, 58), juo labiau kad kanklininkas S. Abromavičius pats gerai griežė smuiku, o armonikininkė M. Karpuškienė dažnai grodavo duetu su savo vyru smuikininku. Tad smuikavimo įtaka kankliavimo repertuarui neabejotina.

Pateikiama smuiku ir kanklėmis atliekamos „Abromaičių polkos“ ištrauka:

4 pav. Šokio „Abromaičių polka“ ištrauka. Smuiku pagriežė S. Abromavičiūtė, kanklėmis paskambino S. Abromavičius, LTRF pl. 733 (5); šfr. R. Žarskienė

Kanklių ir dumplinių instrumentų melodijose panašų instrumentinį pobūdį pabrėžia tonikos trigarsiu išdėstyti garsai. Tai pastebima kanklių šokyje „Žvirblelis“⁴ ir armonikos „Valsas“⁵. Panašios slinktytys žemyn skamba ir kituose kanklėmis paskambintuose bei armonikomis pagriežtuose kūrinėliuose⁶.

Liaudies kanklininkų ir dumplininkų griežiamuose kūrinuose galima pastebėti tonikos, subdominantės ir dominantės trigarsių ryšį. Didžiausią melodijų grupę sudaro kūrinėliai, prasidedantys I, III ir V, rečiau VI ir IV dermės laipsniais. Tai atitinka subdominantės trigarsio primą ir terciją.

Tuo tarpu Žemaitijoje kanklių ir dumplinių instrumentų muzikoje neteko aptikti melodijų, prasidedančių II ir VII laipsniais.

Kanklių ir dumplinių instrumentų muzika daugiausia baigiama III, rečiau I bei V dermės laipsniais. Manoma, kad melodijų užbaigimas III laipsniu atsirado iš liaudies dvibalsio ir tribalsio homofoninio dainavimo, ypač paplitusio Žemaitijoje (Baika 1994, 105).

Instrumentinėje muzikoje dėl patogaus skambinimo būdo paralelinės tercijos labai paplitusios kanklių melodijose, o armonikų ir kitų dumplinių instrumentų repertuare tai retas reiškinys (Tarnauskaitė-Palubinskienė 2009, 234; Palubinskienė 2016, 22).

Lietuvių kanklių ir dumplinių instrumentų muzikoje paplitęs dviejų, trijų ir keturių dalių metrai. Labiausiai paplitęs dviejų dalių metras, bet pasitaiko ir metro kaita. Besikeičiantis metras šokius priartina prie lietuvių liaudies dainų.

Šokių melodijose, išskyrus retus atvejus, nėra prieštakčio. Tai ypatingas lietuvių liaudies muzikos bruožas. Jeigu priešaktis yra, paaiškėja, kad jis pridėtas dirbtinai (Tarnauskaitė-Palubinskienė 2009, 235).

⁴ Šokis „Žvirblelis“ (LTR rink. 2587 (16), 1226 (51); šfr. J. Čiurlionytė). Kanklėmis paskambino S. Abromavičius.

⁵ Šokis „Valsas“ (KLF 97 (28); šfr. A. Baika). Armonika pagriežė M. Karpuškienė.

⁶ Šokis „Valsas“ (TD, p. 313; šfr. J. Čiurlionytė). Kanklėmis paskambino K. Masaitis; šokis „Gimnazistų valsas“ (KLF 360 (23); šfr. A. Baika). Armonika pagriežė A. Kriuka.

Melodijose, atliekamose kanklėmis ir dumpliniais instrumentais, gana dažnai pasitaiko sinkopijų, tačiau įvairiuose Lietuvos regionuose galima pastebėti, kad jos naudojamos nevienodai. Kūrinių, skirtų armonikoms (bandonijoms, koncertinoms), ritmikai tipiškos sinkopės tarp taktų, aptinkamos tautiniuose šokiuose, polkose, valsuose, fokstroutuose (Baika 1994, 113). Kanklių melodijose sinkopijų pasitaiko takto viduryje.

Kanklių ir dumplinių instrumentų melodijai papuošti muzikantai kartais naudoja vienos natos pagražinimus – foršlagus. Kanklininkai pagražinimus užkabina kairės rankos pirmuoju, antruoju ir trečiuoju pirštais, dengiančiais sąskambiumi nereikalingas stygas. Foršlagais puošiamos įvairios takto dalys, dažniausiai pasitaikančios pirmose dalyse. Dumplininkai naudoja ir dviejų bei labai retai trijų foršlagų pagražinimus:

5 pvz. Šokio „Veselinė daina“ ištrauka
Armonika pagriežė J. Belejūnas, KLF 92-1; šfr. J. Mažonaitė

Kanklėmis paskambinti tokius papuošimus labai sudėtinga.

Dumplinių instrumentų muzikoje gana retai pasitaiko, o kanklių – visai nepasitaiko kvintos, oktavos intervalų, o tonikos, dominantės, subdominantės akordai kartais naudojami armonikų (bandonijų, koncertinių) kadencijose. Tuo tarpu kanklių muzikoje akordai užima labai svarbią vietą. Tai priklauso nuo kanklių konstrukcijos ir grojimo būdo. Griežti armonika (bandonija, koncertina) akordais dešine ranka yra gana sudėtinga, o kanklėmis – labai patogiu (Tarnauskaitė-Palubinskienė 2001, 67).

Kūrinius kanklėmis ir dumpliniams instrumentams dažniausiai sudaro du kontrastingi periodai (ar sakiniai), sujungti į paprastą dviejų dalių formą. Tai būdinga visai lietuvių liaudies ir profesionaliajai muzikai. Skirtumas tik tas, kad liaudies muzikantai tokios formos melodijų abi dalis groja ta pačia tonacija, o profesionaliojoje muzikoje dalių kontrastas dažniausiai sustiprinamas skirtingomis tonacijomis. Labai retai pasitaiko, kad liaudiška melodija pradeda ne pagrindine tonacija, o subdominantės funkcija.

Kaip ir liaudies dainose, instrumentinėje muzikoje vis kartojamas antrasis arba abu sakiniai, rečiau tik pirmasis.

Kanklininkai ir dumplininkai, prieš pradėdami groti, kartais paimproviuoja trumpą įžangą. Jos būna įvairios: nuo vieno ar dviejų akordų, kaip šokio

„Padušėčka“⁷ įžanga, iki kelių akordų ar taktų, kaip armonikos „Senukų polka“⁸ įžanga, arba paprasčiausiai trys akordai: tonika – tonika – tonika (TTT), tonika – dominantė – tonika (TDT). Manoma, kad tokios įžangos – tai instrumento išbandymas arba pirštų pamiklinimas (Tarnauskaitė–Palubinskiėnė 2009, 243).

Muzikantai, grojantys kanklėmis ir dumpliais instrumentais, naudoja kai kuriuos štrichus. Griežiamų kūrinių štrichai priklauso nuo instrumento tipo, muzikanto techninių galimybių ir kūrinio žanro. Armonika (bandonija ar koncertina) galima pagriežti ne visai nuspaudus klavišus, „išdrebinti“ dumplės, pagroti *staccato*, *legato*, *tenuto*, *portato*⁹ ir t. t., o kanklėmis galima atlikti tik *non legato*, *šiek tiek legato* (skambinant lėtai) štrichus ir kirčius¹⁰.

Išanalizavus archyvinis ir rašytinius šaltinius, etnoinstrumentologinių ekspedicijų bei tyrinėjimų medžiagą, galima teigti, kad Vakarų Aukštaitijos ir Žemaitijos kanklininkai skambino populiarių, liaudies buityje paplitusių repertuarą. Jame svarbią vietą užėmė dainos, religinės giesmės, romansai, šokiai ir improvizacijos. Palyginus tradicinį vakarų aukštaičių bei žemaičių kanklių ir bendrataučių europinių muzikos instrumentų repertuarą, juntama gana stipri Vakarų Europos muzikinės kultūros įtaka.

Išvados

Tyrinėjant XIX a. antrosios pusės – XX a. pirmosios pusės instrumentinę muziką, pastebėta, kad tradicinio kankliavimo repertuaras kito išsivyravus bendrataučiams europiniams instrumentams (armonikoms, bandonijoms, koncertinoms, akordeonams, smuikams) ir homofoninio stiliaus muzikai. Repertuaro pobūdį ir kaitą lėmė XIX a. antrojoje pusėje – XX a. pirmojoje pusėje dumpliais instrumentais ir smuikais grojama šokių muzika ir Lietuvos geografinė padėtis. Didžiausią Vidurio Europos įtaką patyrė Vakarų Aukštaitija ir Žemaitija.

Apžvelgus pateiktų šokių melodijas, galima teigti, kad griežtų ribų tarp kanklių, dumplinių instrumentų ir smuikų atliekamų atskirų šokių melodijų nėra. Kai kurie melodinių tipų variantai gali sietis ir su kitose Europos valstybėse užrašytomis šokių melodijomis.

Skambindami dainas ir religines giesmes, kanklininkai išsaugojo svarbiausius vakarų aukštaičių ir žemaičių dainų melodijų bruožus: vyraujančią mažorą,

⁷ Šokis „Padušėčka“ (LTR rink. 2587 (11), 1226 (48); šfr. V. Palubinskiėnė). Kanklėmis paskambino S. Abromavičius.

⁸ Šokis „Senukų polka“ (KLF 98 (11); šfr. A. Baika). Armonika pagriežė B. Zalagėnas.

⁹ Staccato – groti nutrūkstamai, atskirais garsais, trumpai; legato – rišlus perėjimas nuo vieno garso į kitą, jungiant; tenuto – tiksliai išlaikant ilgumą, stiprumą; portato – atlikti garsus su mažomis pauzėmis.

¹⁰ Non legato – nejungiant, bet tiksliai išlaikant garso ilgumą. Kirčiai: marcato – ryškiai pabrėžiant, akcentuojant; sfornando – staigus akcentas.

homofoninį daugiabalsiškumą, paprastą ritminę sandarą ir nesudėtingą metrą. Kankliuojamos dainos ir religinės giesmės bemaž išliko tokios pačios kaip ir dainuojamosios ar giedamosios.

Literatūra

- Apanavičius ir kt. 1994 – Romualdas Apanavičius (sud.), Vytautas Alenskas, Vida Palubinskienė, Nida Visockaitė, Egidijus Virbašius. *Senosios kanklės ir kankliavimas, 2-asis patais. ir papild. leid.* Vilnius: Muzika.
- Auškalnis 1990 – Antanas Auškalnis. Šiaurės vakarų žemaičių instrumentinis muzikavimas. *Menotyra, 17*, 3–9.
- Baika 1994 – Albertas Baika. *Kaimo armonikos.* Vilnius: Pradai.
- Baltrėnienė, Apanavičius 1991 – Marija Baltrėnienė, Romualdas Apanavičiaus. *Lietuvių liaudies muzikos instrumentai.* Vilnius: Mintis.
- Čiurlionytė 1969 – Jadvyga Čiurlionytė. *Lietuvių liaudies dainų melodikos bruožai.* Vilnius: Vaga.
- Emsheimer 1964 – Ernst Emsheimer. *Lappischer Kultgesang: Studia ethnomusicologica eurasiatica.* Stockholm: Musikhistoriska museet.
- Garsonas 1999 – Raimondas Garsonas. Lietuvių liaudies polkų atlikimo variantiškumas (p. 99–108). In *Improvizacija folklore: tarptautinė konferencija, skirta prof. Jadvygos Čiurlionytės atminimui.* Vilnius: Lietuvos muzikos akademija.
- Kirdienė 1997 – Gaila Kirdienė. *Die Geigen-Volkstanzmelodien in Litauen und ihre Beziehungen zum verwandten Melodiegut in Europa.* Anhand des Melodietypus „Klumpakojis“ („Winkertanz“). Pranešimas, skaitytas Tarptautinėje tradicinės muzikos tarybos (ICTM) konferencijoje. Tesalonikai (rankraštis).
- Kirdienė 2000 – Gaila Kirdienė. Liaudies smuikavimas Žemaitijoje. *Žemaičių žemė, 2* (27), 16–19.
- Kirdienė 2001 – Gaila Kirdienė. Smuikas, smuikininkas ir smuikavimas liaudies papročiuose. *Darbai ir dienos, 25*, 147–188.
- Kirdienė 2005 – Gaila Kirdienė. Die instrumentalen Volkstanzmelodien in Litauen und ihre Beziehungen zum verwandten Musikgut in Europa. *Lietuvos muzikologija, 6*, 110–123.
- Kirdienė 2007 – Gaila Kirdienė. Telšių rajono liaudies smuikininkų repertuaro ypatybės. *Tautosakos darbai, 34*, 162–178.
- Kirdienė 2008 – Gaila Kirdienė. The folk fiddle music of Lithuania's coastal regions (p. 14–34). In *Driving the Bow. Fiddle and Dance Studies from around the North Atlantic 2.* Ed. Ian Russell and Mary Anne Alburger. Aberdeen.
- Palubinskienė 1998 – Vida Palubinskienė. Dzūkų instrumentinis muzikavimas XX amžiuje. *Liaudies kultūra, 4*, 35.
- Palubinskienė 2001 – Vida Palubinskienė. Lietuvių kanklių repertuaras. *Darbai ir dienos, 25*, 189–208.
- Palubinskienė 2007 – Vida Palubinskienė. Bendratautinės europinės etninės muzikos poveikis lietuvių tradicinio kankliavimo repertuarui (p. 139–164). In *Rytų Europos kultūra migracijos kontekste: tarpdalykiniai tyrimai.* Sud. R. Merkienė. Vilnius: Versus aureus.
- Palubinskienė 2011 – Vida Palubinskienė. Kankliuojamųjų ir giedamųjų sutartinių lyginamoji analizė. *Res humanitariae, 9*, 124–144.
- Palubinskienė 2012 – Vida Palubinskienė. *Skambinimas vakarų aukštaičių ir žemaičių kanklėmis: metodinė mokymo priemonė.* Vilnius, Edukologija.
- Palubinskienė 2016 – Vida Palubinskienė. *The Impact of Common European Ethnic Music on the Traditional Lithuanian Repertoire of Kanklės Music.* *Mūzikas zinātne* šodien: *pastāvīgais un mainīgais, 8*, 11–28.

- Ramanauskaitė 2002 – Egidija Ramanauskaitė. *Šiuolaikinės kultūros fenomenų tyrinėjimai: metodinė mokymo priemonė*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
- Sabaliauskas 1904 – Adolfas Sabaliauskas. Sutartinės ir musu muzikos inrankiai. *Dirva – žinynas. Shenandoah*, 4, 25–39.
- Stockmann 1984 – Erich Stockmann. Zur Theorie und Methode der Erforschung von Volksmusikinstrumenten. *Beiträge zur Musikwissenschaft*, 26 (1), 174–182.
- Strykowski 1582 – Maciej Strykowski. *Kronika polska, litewska, żmódzka i wszystkiej Rusi*. Warszawa: Nakład Gustawa Leona Glücksberga, Księgarza.
- Šileikienė 1991 – Irena Šileikienė. Atneštiniai muzikos instrumentai lietuvių liaudies papročiuose. In *Lietuvių liaudies papročiai*. Sud. J. Kudirka (p. 234–261). Vilnius: Lietuvos liaudies kultūros centras.
- Tarnauskaitė-Palubinskienė 2001 – Vida Tarnauskaitė-Palubinskienė. *Tradicinis kankliavimas: istorija, metodika, repertuaras*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
- Tarnauskaitė-Palubinskienė 2009 – Vida Tarnauskaitė-Palubinskienė. *Kanklės lietuvių etninėje kultūroje: monografija*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
- Tarnauskaitė-Palubinskienė 2012a – Vida Tarnauskaitė-Palubinskienė. *Skambinimas vakarų aukštaičių ir žemaičių kanklėmis: metodinė mokymo priemonė*. Vilnius: Edukologija.
- Tarnauskaitė-Palubinskienė 2012b – Vida Tarnauskaitė-Palubinskienė. Šiaurės Lietuvos etninė instrumentinė muzika XX a.: Mažeikių ir Akmenės rajonai. *Žiemgala*, 1, 26–37.
- Tarnauskaitė-Palubinskienė 2014 – Vida Tarnauskaitė-Palubinskienė. Šiaurės Lietuvos etninė instrumentinė muzika XX a.: Joniškio ir Pakruojo rajonai. *Žiemgala*, 1, 6–19.
- Žarskienė 2024 – Rūta Žarskienė. *Pučiamųjų instrumentų ansambliai ir orkestrai tradicinėje Lietuvos kultūroje: monografija*. Parengė Austė Nakienė. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.

Archyvinė medžiaga

- EIA – Etnomuzikos instituto archyvas. Prano Dargio I EE garso įrašai (užr. ir šifr. N. Visockaitė 1987 m.).
- Gr.V. – Etninės muzikos ansamblio „Ūla“ *Graudžių verksmų giesmių garso įrašai*. Vilnius, 1995.
- GŠvč.MM – Etninės muzikos ansamblio „Ūla“ *giesmių, skirtų Švč. Mergelei Marijai, garso įrašai*. Vilnius, 1996.
- KLF – Lietuvos muzikos ir teatro akademijos Muzikologijos instituto Etnomuzikologijos skyriaus archyvas. Dumplinių instrumentų garso įrašai: KLF 87 (45); 94 (30); 96 (8); 97 (4, 28); 98 (11, 24, 30, 38, 39); 360 (23); 379 (20) (šifr. A. Baika 1994 m.; L. Kofman 1994 m.).
- Kr.Šv.ARIA – Kretingos Šv. Antano Religijos studijų instituto archyvas prie Vytauto Didžiojo universiteto. Prano Dargio garso įrašai, I EE (šifr. A. Motuzas 1990 m.).
- LTRF – Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Tautosakos rankraštyno garso įrašai, rinkiniai, plokštelės. Stanislovo Abromavičiaus, Stasės Abromavičiūtės ir Kazimiero Masaičio garso įrašai: pl. 731 (23), rink. 2944 (57); pl. 733 (5), rink. 2587 (8, 10–11, 14–16); pl. 734 (5), rink. 1226 (44–46, 48–51) (šifr. J. Čiurlionytė 1937 m.; V. Palubinskienė 2000 m.; R. Žarskienė 2005 m.).
- Švč.MMV – Etninės muzikos ansamblio „Ūla“ Švč. Mergelės Marijos valandų giesmių garso įrašai. Vilnius, 1994.
- TD – Tautosakos darbai. Stanislovo Abromavičiaus kanklėmis paskambintų šokių natos. TD, t. 3, 314 (šifr. J. Čiurlionytė 1937 m.).
- ŽKK – Etninės muzikos ansamblio „Ūla“ Žemaičių Kalvarijos Kalnų giesmių garso įrašai. Vilnius, 1993.

Vida Palubinskiė

THE IMPACT OF MULTINATIONAL EUROPEAN ETHNIC MUSICAL INSTRUMENTS ON THE TRADITIONAL REPERTOIRE OF *KANKLĖS* MUSIC OF THE WEST AUKŠTAIČIAI AND ŽEMAIČIAI

Summary

Based on archival material, data on ethnic instrumentology expeditions suggests that, while exchanging the traditions of ethnic musicianship and typical originality of old music (polyphony and prevailing multinational European musical instruments), fiddles and bellows instruments had a significant impact on the *kanklės* music of the west Aukštaičiai and Žemaičiai. The change and nature of the repertoire were determined by the dance music performed on multinational instruments in the second half of the 19th and the first half of the 20th century, dance fashions, and the geographical position of Lithuania. The biggest influence from Central Europe was experienced by west Aukštaitija and Žemaitija.

The object of the research: the impact of multinational European ethnic musical instruments on the traditional west Aukštaičiai and Žemaičiai repertoire of *kanklės* music. The aim of the research: to analyse the impact of multinational European ethnic musical instruments (fiddles and bellows instruments) on the traditional west Aukštaičiai and Žemaičiai repertoire of the second half of the 19th and the first half of the 20th century. The objectives of the research: to review the data on the traditional west Aukštaičiai and Žemaičiai repertoire of *kanklės* music published in written sources and explorations; and to analyse and compare the impact of European ethnic music instruments (fiddles and bellows instruments) on the *kanklės* music of the west Aukštaičiai and Žemaičiai. The methods of the research: comparative analysis and generalisation.

In the article, song and dance music of the west Aukštaičiai and Žemaičiai performed on *kanklės* and bellows instruments is compared according to the genre and characteristics of the means of musical expression. This comparison is justified, because melodies performed on the *kanklės* have many similarities in terms of texture, rhythm, harmony, form and classification to melodies performed on bellows instruments (and sometimes violins).

Most *kanklės* music, as well as bellows instruments and fiddle music, consists of household music. It can be divided into three groups according to the functional purpose: 1) dance; 2) songs (chants); and 3) marches. Circle dances are

not assigned to a separate sub-group, since they were quite rarely played on the *kanklės*, bellows instruments or violins. Dancers would sing themselves, so an instrumental accompaniment was not required.

According to the features of the style of music for the *kanklės*, bellows instruments and fiddles can be classified as follows: a) common Lithuanian; b) local; c) of common European origin; d) of Polish origin; e) of East Slav origin; f) of the author's origin. The *kanklės* is mostly used to accompany songs and religious chants, while bellows instruments and the fiddle are rarely used as accompanying instruments. Bellows instruments can be used as an accompaniment only to those songs to the melodies of which the chords can be adapted.

After conducting an analysis of archive and written sources, and material from ethnic instrumentology expeditions, it can be stated that *kanklės* players from west Aukštaitija and Žemaitija performed a popular repertoire, widespread in folk households. An important role in it was assigned to songs, religious chants, romances, dances and improvisations. Comparing the traditional west Aukštaičiai and Žemaičiai repertoire of multinational European music instruments, a strong West European cultural influence is felt.

While analysing instrumental music from the second half of the 19th and the first half of the 20th century, it was noticed that the traditional repertoire of the *kanklės* changed after multinational European instruments (harmonium, bandoneon, concertina and fiddle) and music in a homophonic style became prevalent. The change and nature of the repertoire were determined by the dance music in the second half of the 19th and the first half of the 20th century performed on bellows instruments and fiddles, as well as by the geographical position of Lithuania. The biggest influence of Central Europe was experienced by west Aukštaitija and Žemaitija.

Having reviewed the dance melodies submitted, it can be stated that strict lines do not exist between the separate dance melodies performed on the *kanklės*, bellows instruments (harmonium, bandoneon, concertina) and fiddle. Some of the variants of melodic types can interrelate with other dance melodies written down in other European countries.

In performing songs, *kanklės* players have preserved features of melodies of the west Aukštaičiai and Žemaičiai: a prevailing major, homophonic polyphony, a simple rhythmic structure, and a simple metre. Songs and religious chants performed on the *kanklės* remained almost the same, both in singing and in chanting.